

5 – 6.
szám

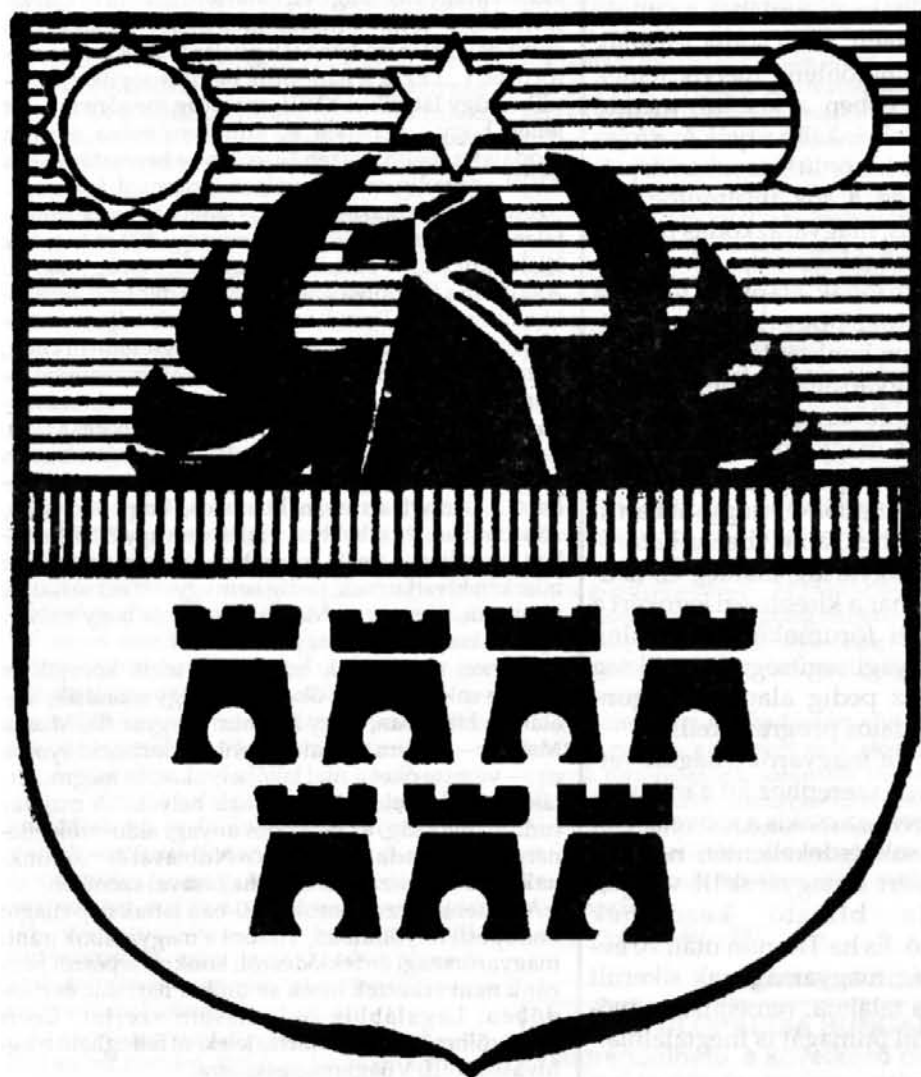
SZÉKELY

UTKERESE

♦ IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT ♦ MEGJELENIK SZÉKELYUDVARHELYEN ♦ III. ÉVFOLYAM ♦ 1992 ♦

┐ MAGYAROK III. VILÁGKONGRESSZUSA ┐ ENCYCLOPAEDIA HUNGARICA ┐ Tankó Gyula:
CSÁNGÓFESZTIVÁL GYIMESKÖZÉPLOKON ┐ Ferenczi István: HOGYAN ALAKULT KI A HUN-MA-
GYAR (SZÉKELY) EREDETMONDA? ┐ Cseke Gábor: ÉRKEZETT EGY LEVÉL ┐ Benkő András:
ZENETÖRTÉNETÜNK ┐ Domonkos János: EGY DAL, MELY MEGHÓDÍTOTTA A VILÁGOT ┐ Bakay
Kornél: A MAGYAR SZENT KORONA VÉDELMEBEN ┐ Csihák György: HONFOGLALÁSUNK ┐ Nagy
Olga: PÉLDAKÉPÜNK: A HŐS ┐ Reményik Sándor, Dsida Jenő VERSEI ┐

ERDÉLY CÍMERE

Reményik Sándor

Vissza ne élj!

Ha ajkadon majd újra zeng a Himnusz,
S a Zászlót ismét Te veszed kezedbe:
Zászlóval és Himnusszal halkan élj,
S vissza ne élj vele!
A Himnuszt mély, szemérmes áhitattal
Zsolozsmázd — szinte hangfogóval csak,
S a zászlót úgy illesd nyilvánosan,
Mintha volna árva kicsi-szalag,
Színháromság, titokban bujdosó —
Fiókok rejtekén rejtőzködő
Pókhálós kincs — a győztes lobogó.
S esküdj, hogy Te nem leszel az soha,
Aki mások ősi javára tör —
Rabból és páriából lettél ember, s szabad.
Nem lehetsz börtönőr.
Polgár voltál, s mint polgár harcos is.
Sok szürke éven át —
S minden kis lépésed önvédelem —
Józanul becsüld meg a katonát,
S ha igazság lesz a határokon túl:
Legyen határokon innen is az.
Különben egyet fordul a kerék —
S egy új tél mindent újra behavaz.

MAGYAROK III. VILÁGKONGRESSZUSA

Budapesti levél

Széljegyzet a magyarok III. világtalálkozójához

1992 augusztusában, egy többnapos rendezvény során Budapesten megtartották a magyarok III. világtalálkozóját.

Azt hiszem, nincs olyan józan gondolkodású magyar ember, aki ne látná be: az e fajta eseményekre nagy szüksége van a magyarságnak, hiszen:

1. az összlakosság számához mérve a magyar diaszpóra egyike a legnagyobbaknak a világon;

2. ebben a régióban, az elmúlt századokban egyetlen nemzetet sem súlytott annyi tragédia, mint a magyart;

3. a kisebbségben élő magyarság több országban is ki van szolgáltatva a többségi nemzet nacionalizmusának.

Egy ilyen jellegű eseménynek, mint a magyarok világtalálkozója épp az összetartozás szimbólumává kellene válnia, hiszen ezen a zaklatott ezredfordulón a magyarságnak talán nagyobb összetartásra van szüksége, mint a történelem során bármikor, azonban ennek az összetartásnak, némelyeknél az összetartásra való kompromisszumnak a hiányát éppen a világtalálkozó igazolta a leginkább, mely így inkább a széthúzás jelképe volt, semmint az összetartozásé.

Az elmúlt negyven évben az erdélyi, felvidéki, délvidéki, kárpátaljai magyarok korábban a világszövetség tevékenységében nem vehettek részt, a MVSZ főleg a Nyugat-Európába, az óceánon túlra került magyarok szervezete volt. Az 1989-es politikai változások új helyzetet teremtek, most már a kelet-európai magyarok is bekapcsolódhattak a szervezet vérkeringésébe, a változás azonban indulatokat kavart, kiderült, hogy a nyugati és az itteni magyarok között komoly ellentéték feszülnek a szövetség tevékenységével kapcsolatosan. Ezeket az ellentéteket a világtalálkozó nem tudta egészen elmosni, bár nyilván Sütő András a megbékélés szándékával vállalta el mégis — hosszas huzavona után — a tiszteletbeli elnökséget, ám az már elszomorító, hogy például egyik nagy költőnk, Kányádi Sándor

nem kapott semmiféle tiszteletbeli kinevezést.

Aggasztó jelenség az is, hogy a magyarországi pártok — amolyan kiszorítási alapon — már régóta pártpolitikai megközelítésben viszonyulnak a magyarság kérdéséhez (hogy: „ki az igazi magyar”, melyik párt képviseli a leginkább a magyarság ügyét stb.), és ehhez tartották magukat a világtalálkozó során is. A világtalálkozó a magyar kormány támogatását élvezte (ami lényegében érthető), ám az ellenzék szerint oly módon tette ezt, mintha ki akarná sajátítani a világszövetséget, s egy szerszind politikai tőkét kívánna kovácsolni az 1994-ben esedékes választásokra. A kormánypárti oldalról pedig egyesek magyartalanoknak, kozmopolitáknak titulálták az ellenzék képviselőit. Jelen sorok írójának nem tiszte eldönteni, melyik félnek van igaza ebben a kishitű, meddő vitában (mely inkább a tyúk és a tojás történetére hasonlít), azonban sajnálatos módon a sok ujjalmutogatás, vádaskodás, magyarázkodás mellett alig esett szó mindarról, ami ennek a világtalálkozónak alapvető feladata kellett volna, hogy legyen: arról, hogy milyen konkrét lépéseket tehet a világ magyarsága a nehéz, kisebbségi sorban élő és egzisztenciájukban fenyegetett magyarok megsegítésére. Nem tudom például, hogy a résztvevők felismerték-e, hogy abban a vészhelyzetben, amelyben a határon túli magyarság jelenleg él, nem elegendő már a kisebbségi jogokért a nemzetközi fórumokon felszólalni, hanem anyagi segítségre is szükség van, ehhez pedig alaposan átgondolt, céltudatos program kell.

Az, hogy a magyarok világszövetsége milyen szerephez jut a magyarság életében, az csakis a szövetségtől függ. A sok érdeklentét, nézeteltérést ellenére a magyarok III. világtalálkozója biztató kezdetnek nevezhető. És ha Trianon után 70 évvel a világ magyarságának sikerült egymásra találnia, reméljük, a jövőben sikerül önmagát is megtalálnia.

Páll Szilárd
Budapest

Afrikai magyarok a III. Világkongresszuson

Talán egyetlen magyar sajtótermék sem mulasztotta el megemlíteni, hogy a címben jelzett nagy jelentőségű rendezvényen Afrikából érkezett meghívottak is jelen voltak, akik magukat magyaraknak nevezik, elődeiket a törökök hurcolták el Magyarországról több mint 400 évvel ezelőtt, de magyarságtudatukat mind a mai napig megőrizték. Elnevezésük — magyarab(ok), vagy ahogy mi szoktuk mondani: magyar arab(ok) — jelentésű szó, és bárhol tagoljuk is ezt a szóvegyüléssel keletkezett kifejezést: magy-arab vagy magyar-ab, mindenképpen a magyar x arab = magyarab-hoz jutunk. Eredetükről számos vélemény látott már napvilágot, egyet-kettőt a közelmúltban is közöltek a lapok, köztük legendaízüket is.

Az alábbiakban tekintélyes egyiptológus szakember személyes tapasztalatait adom közre. *Dobrovits Aladár*ról, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem néhai ókortörténetész professzoráról van szó, aki hazatérte után az alábbiakat írta *Egyiptomi benyomások* című jegyzetében.

„Núbia, sőt Felső-Egyiptom legdélibb részei lakosságának egy része valóban magyar származású. Ezeknek őseit 1517-ben vagy kevéssel utána I. Szelim török szultán, Egyiptom meghódítója hurcolta el az akkori Magyarország déli határterületeiről és Qaszr-Ibrimbe, a török birodalom magas sziklahegyen épült déli határerődjébe telepítette le őket mint határőröket. (...) Ezek a határőrök nemzetiségüket, nyelvüket, úgy látszik, a XVIII. századig megőrizték, sőt lehet, hogy vallásukat is, ami nem volna nagyon csodálatra méltó, hiszen Núbiában a kereszténység a XVIII. századig erősebb volt az iszlámnál. (...)

A magharabok száma nem is lehet nagyon jelentéktelen, ők maguk Asszuánban mintegy 800-ra becsülik lélekszámukat, a halfaiak a magukét mintegy 400-ra. Általában a középretegehez tartoznak, tanárok, műszaki emberek (...). Természetesen ma már teljesen asszimilálódtak környezetükhöz, megjelenésükben, színükben, nyelvükben egyaránt. Ám bármennyire tudománytalanok is látszik, a Narti-Magharabon a magas kukorica vetés között, a fekete bőrű, horgas orrú, csontos arcú magharabokkal ballagva, önkéntelenül is mégiscsak a somogyi parasztok jutottak az ember eszébe (...). Annyi azonban bizonyos, hogy Kairóban, Asszuánban, Aneibehben, Halfában vagy Khartoumban beszéljen is velük az ember, magyar eredetükre büszkén hivatkoznak, pedig nem egyszer azt se tudják pontosan, merre van Magyarország, és hogy milyen nyelvet beszélnek a magyarok.

Számon tartják (...), hogy ki tartozik közéjük és milyen rokonság köti őket össze. Úgy mondják, legálábbis Halfában, hogy Ibrahim Magyar fia, Musa Magyar — talán a bibliai eredetű folklorizáció nyoma ez — vezette őket a mai lakóhelyükre, és megmutatták az első leteleplőik sírjának helyét... A magyar tudományosság, az esetleges anyagi áldozatok ellenére sem maradhat közömbös Núbiával és „ültünk-nak e messzi északadti oldalhajításával szemben.”

A fentebb idézett sorok 1960-ban láttak napvilágot budapesti folyóiratban, viszont a magyarakok iránti magyarországi érdeklődésről, konkrét lépésről hozánk nem érkeztek hírek az utóbbi harminc esztendőben. Legalábbis tudomásom szerint. Ezért üdvözölhető a számontartás jeleként felfogható meghívásuk a III. Világkongresszusra.

Komoróczy György

Megjelent az ENCYCLOPAEDIA HUNGARICA magyarnyelvű kiadásának első kötete

Amikor tizenegy esztendő munka eredményeként újjára bocsájtjuk az Encyclopaedia Hungarica első kötetét, az első olyan magyar lexikont adjuk az olvasó kezébe, amely a magyar múlt és jelen témáit tárgyalva a szétszórtságban élt vagy élő magyarokra is kiterjed. E tekintetben ez a munka hézgapótló mű.

Az Encyclopaedia Hungarica magyar vonatkozású ismeretek gyűjteménye, ami idegen érdekektől mentesen, tárgyilagos hűséggel van összeállítva. Ha a teljességet tekintjük, olyan ez, mint egy mozaikkép, mely kép hol ragyogó, hol sötét színekben a magyar történelmet tárja elénk. Egy olyan kép, melyet igyekeztünk megtisztítani az évszázadok óta ráakodott piszoktól, ami akár az idők múlásának törvényszerűségeivel, akár más okból került oda.

A magyar írásos emlékek hiánya miatt őstörténetünk nagyrészt homályba borult, mely homályt időnként ellenséges érzületek vagy politikai indulatok még növelték is. A tárgyi emlékek és a magyar történetírás között mutatkozó ellentmondások nem jelentéktelenek, amik mind erősebb hangon követelik a magyar őstörténet átirását. Ez a munka nem tartozik semmiféle lexikonszerkesztés feladatához. A mi munkánk az volt, hogy vizsgáljuk meg a magyarságra vonatkozó adatokat és az írásadatok közül fogadjuk el azt, ami helyes. De megállapítani azt, hogy mi a helyes és mi nem, nem könnyű feladat. Encyclopaediánk nem cáfol téves állításokat, hanem adja a történelmi valót, azokat az ismereteket, melyeket tényeknek tart, vagy legalábbis annak elfogad. Igyekeztünk mindezek mellett megszabítani a köztudatot az évtizedek óta belénk rögződött téves hiedelmektől.

Encyclopaediánk bemutatja a magyarság történelmi nagyságait és azokat, akik képességeikkel az emberiség egyetemese fejlődéséhez járultak hozzá. Tiszteleg azok előtt, akik életmunkájukkal a magyarság érdekeit szolgálták vagy szolgálják — akár magyarok, akár nem.

Az Encyclopaedia Hungarica nem szaklexikon, ilyeneket nem is pótolhat, ez nem is célja. Átfogó tájékoztatást ad, és nem törekszik egy-egy témakör részletes leírására, de minden szócikknél utalást ad a forrásmunkára, az anyag bővebb megismerésére. Az ismeretek közlésénél egyes esetekben előfordul, hogy a tudományos világban nem alakult ki egységes álláspont, vagy feltehetően a többség által képviselt álláspont sem fedi a valót — ilyen esetben több egyenrangú elméletet ismertetünk.

A szerkesztési munka 1981.03.15-én kezdődött — előbb a szétszórtságban, ahol bekapcsolódtak az öt földrész magyar szellemi vezetői, történészei, egyetemi tanárai, egyházi és egyesületi vezetői. Majd, amint azt a magyarországi politikai változások megengedték, bekapcsolódtak az otthoni szakértők, történészek is. Igen nagy számban vannak, akik fölmérve a munka jelentőségét, nagy részt vállaltak ebből a munkából.

Az encyclopaedia készítői fölismerik, hogy a mai ember röviden, tömören kíván minél több ismeretet megszerezni — a szócikkek elkészítésénél ezt az igényt figyelembe vettük. A magyar nyelv kárára, a tudálékos szaknyelv idegenből

átvett kifejezései helyett, az általánosan érthető kifejezési formákat alkalmaztuk. Ez a forma jól megfelel a tartalomnak is, hiszen a szerkesztők nem tudományos felfedezők, ők a kutatások máig föltárt ismeretanyagának lényegét tárják az olvasó elé. A szerkesztés során számolni kellett azzal is, hogy igen sok munkatársunk évtizedek óta idegen légkörben él, dolgozik, akiknek gondolkodásmódja sok esetben már nem az anyanyelv; lényegében magyar nyelvre kellett fordítaniuk mondanivalójukat.

Az Encyclopaedia Hungarica szerkesztését tizenegy évi munka után, 1992.03.15-én fejeztük be. Így már az encyclopaedia első kötetében is érvényre jutottak azok a világtörténelmi változások, melyek az egyes témákat érintik. A szerkesztési munka befejezésekor megállapíthattuk, hogy kitűzött céljainkat csak részben értük el. Bár teljességre törekedtünk, munkánk mégsem lett teljes: kimaradt belőle az, amihez nem volt elég elfogadható adatunk. Több egyháztól, egyesülettől hiába kértünk — néha többször is — adatokat, nem kaptunk. Ezek sajnálatunkra ugyancsak kimaradtak, de a negyedik kötet kiegészítő részében még szerepelhetnek. Nincsen minden esetben megdönthetetlen ismeretközlés — mint ahogy az nem is lehet — de reméljük, hogy a föltárt és közreadott szöveganyag sok olyan új ismeretet tartalmaz, melyeknek a további kutatásokra serkentő hatásuk lehet. Sorozatunkat négy kötetben, évenkénti kiadással jelentetjük meg, és bár a teljes ABC anyag az encyclopaedia három kötetében ismertette van, készül egy negyedik kötet is, melyben több más összeállítás mellett helyet kap mindazon szöveganyag is, ami az első három kötet összeállításánál később érkezik be. Reméljük, hogy munkánk magja lesz majd egy később induló, nemzeti szemléletű magyar lexikonszerkesztésnek.

A lexikonírás egy kissé történetírás is, aminek jelentősége óriási. Ezúton mondunk köszönetet mindazoknak, akik bármilyen formában jelen munka megjelenését elősegítették. Munkánkban igyekeztünk engedelmességni lelkiismeretünk utasításának, tettük a legjobbat, amit tehettünk, távol az otthon meglévő irodalmi bázistól, de befolyásmentes, szabad és tárgyilagos gondolkodással. Munkánk eredménye négy kötet könyv, rengeteg ismeretanyaggal, amit most átadunk az olvasónak — majd a jövő dönti el, hogy jó munkát végeztünk-e, vagy rosszat.

Egy nemzet fennmaradásáért vívott küzdelemhez csupán a fegyver nem elég. Mi, magyarok történelmünk során sok fényes csatát nyertünk, de háborúinkat sorra elvesztettük. A nemzet múltját és jelenét bemutató könyv is jó fegyver lehet a nemzet szolgálatában, értékes fegyver azok kezében, akik értik annak alkalmazását.

Calgary (Kanada), 1992.

Szerkesztő Bizottság

**Az ENCYCLOPAEDIA HUNGARICA
megrendelhető a következő címen:
Püski Sándor könyvesháza,
1013 Budapest, Krisztina Krt. 26.**

Csángófesztivál Gyimesközéplekon

1968-at írtak és magyar kisközségeink aránylag szabadabban szervezkedhettek, amikor helyi kezdeményezésre néhány értelmiségi hozzákezdett a gyimesközépleki első csángófesztivál megszervezéséhez.

Az első elgondolások, ötletek gazdagok voltak: szerettük volna összegyűjteni Déva környékéről, Hétfalun át egész Moldva szívéig azokat a magyar népcsoportokat, akik a csángó névre hallgatnak. Tudományos előadásokat óhajtottunk szervezni, népművészeti kiállításokat látogatni, valamint népviseleti parádékon résztvenni. Minden alkalommal a fénypont a népi táncok, énekek seregszemléje lett volna.

Ahogy szorult a demokrácia nyaka körül a hurok, úgy szűkült a mi fesztiválunk is, és eljött az az időszak, amikor a Ceausescu kultúr-pri-békjei nem nézték jó szemmel, hogy kieresztett ingü egyének, akik pedig áltörténészeik szerint elmagyarosított románok, lassúmagyarozt, hétlé-pést, sormagyarozt táncolnak.

Két évre be is tiltották a csángófesztivált.

1992. október 18-án ünneplőbe öltözött Gyimesközéplek, az egész község ünnepe volt ez. Most már 24 év után bátran beszélhetünk hagyományról. Sorra érkeztek a csángó vendégcsoportok, ezer színben pompázott a gyimesi ős.

Moldvából több faluból is érkeztek csoportok: Lujzikalagor, Lészped, Külsőrekecseny, valamint Pusztina. Népes csoportok jöttek, hozták magukkal a régieknél régebbi magyar népdalokat, táncokat.

Természetesen a három gyimesi község is képviseltette magát: Gyimesbükkörről pompásan feldíszített lovakon érkeztek a legények, mások szekerekkel. Ugyanígy érkeztek a felsőlőkiak is. A menetnek a régi gyimesi lovas lakodalmakat idézték fel. Az egész Gyimes területéről öt műkedvelő csoport mutatott be műsort.

A fesztivál közös istentisztelettel kezdődött, majd a parádés népviseleti bemutató után következett a helyi kultúrotthonban a csoportok műsora. Estébe nyílt a színes-színvonalas műsor...

Hogyan tovább? Gondoljuk, ha egyszer már hagyománnyá vált a gyimesi csángófesztivál, akkor már csak rajtunk múlik, hogy tartalmilag gazdagítsuk azt.

Tankó Gyula

Gondolatok a székelyek korai történetéről (VI)

Hogyan alakult ki a hun-magyar (székely) eredetmonda?

Múltkorában röviden már említettem a hun-magyar (székely) „eredetmonda” tudásként jellegűnek, kitálatásnak ítélt véleményét. Akkor azonban nem tértem ki a részletekre, s így az olvasóban talán bizonyos kétségek ébredhettek a közhittel szembenálló állítás hitelességét illetőleg.

Ezzel kapcsolatban utalnom kell az utóbbi évtizedek, főként Moór Elemér (*A honfoglaló magyarság megtelepedése és a székelyek eredete*. Szegedi Múzeumi Kiadványok. I. 13. sz. Szeged 1944. 36-90.), valamint Györffy György (vö. *Kronikáink és a magyar őstörténet*. Magyar Néptudományi Intézet kiad. Bp. 1948. 126-146, 152-180.) őstörténeti kutatásaira, azok eredményeire.

Mai, sajnos még mindig nagyon szűkös ismereteink alapján a magyar-(székely)hun hagyomány csakis onogur-bolgár közvetítéssel tehető föl. Mint azt előző írásaim valamelyikében már előrebocsátottam, a — szerencsénkre — megőrződött bolgár fejedelmi ház névjegyzékében *Avitochol* fia: *Irnákkal* (*Irnikkel*) kezdődik. E két szóban D. Decsev kiváló bolgár nyelvész kutatásai eredményei alapján kétségtelenül Attilának és *Hernáknak* bolgár-török ajkú atörökítődött nevét kell látnunk. Minthogy a bolgár-török törzsszövetség vezető rétege körében kétségtelenül fennmaradt bizonyos hun hagyomány, a feltehetőleg bizonyos időszakban velük szoros kapcsolatban élt magyar uralkodó nemzetségnek is lehetett hasonló hagyománya.

Am a kora középkori magyar elbeszélő források Attilát csöppet sem bolgár-török *Avitochol* néven ismerik, *Irnikről* pedig éppenséggel semmit se tudnak. A hunokról szóló szövevényes és — ráadásul — kétes értékű értesüléseik — nagyon alapos szöveg-elemzések ellenére — semmi, bizonyíthatóan keleti bolgár-török hagyatékot nem tartalmaznak. Ezt tudva a magyarságnak (székelységnek) a krónikákban olvasható hun eredete eszméjét, ennek keletre eredeztetését — bizonyíthatatlanként — eleve el kell utasítanunk.

Tudattalanul megőrzött hun vonatkozású hagyaték a magyar nyelvben, de még a székely nyelvjárásokban sem lelhető még a leggondosabb vizsgálódások ellenére sem! (Helyszűke miatt nem térhetek ki a hunok nyelvének több-kevesebb joggal feltételezhető török(ös) jellegére.) Ezenkívül — mint korábban már utaltam rá — Erdély földjéről mind a mai napig teljességgel hiányzik a legcsekélyebb hun régészeti lelet (pl. áldozati bronzüstök, a nomád visszacsapó íj csontlemezei stb.).

Ezekkel a sajnálatos tényekkel, hiányokkal szemben a hun-magyar (székely) azonosság gondolata — jól bizonyíthatóan — kétségtelenül Európában született, mégpedig a X. században, tehát a magyarság kárpát-medencei végleges megtelepedése korában.

Az Árpád-kori magyar elbeszélő források hunokkal kapcsolatos értesülései, különösen pedig a XIII. század végén írt ún. „hun-történet” (ld. Györffy György: i.m. 137-146, 152-180. l.) semmi esetre sem származtatható népmondából, hanem „tudós” (tudásként) irodalmi alkotásnak, alaptalan gondolatátvitásnak, hamis kikövetkeztetésnek tekintendő. Esetleges hun vonatkozású népmondai (folklorisztikus) elemek megengedése esetén is, legfőnnebb annak elenyészően csekély mennyiségéről szólhatunk. Végeredményben azonban ezek is kétségbevonhatatlanul nyugati forrású, korabeli mende-mondákra vagy elbeszélő énekekre (pl. a Niebelungenlied-re) vezethetők vissza. (Vö. Hóman Bálint: *Összes művei*. II. köt. 113. l.; Schünemann, K.: *Hunnen und Ungarn*. Ungarische Jahrbücher. 1925. 298-302. l.; Moravcsik, Julius: *Attila's Tod in Geschichte und Sage*. Kőrösi

Csoma Archivum. Zeitschrift für türkische Philologie und verwandte Gebiete. II. 1926. 316-317. l.; Eckhardt Sándor: *A panonniai hun történetkeletkezése*. Századok. 1927-1928. 605-614.; Németh Gyula: *A hunok nyelve*. In: *Attila és hunjai*. (Szerk. Németh Gyula) Bp. 1940. 217-226., 265. l.; Macartney, C.A.: *Studies on the Early Hungarian Historical Sources*. Bp. 1940. 214. l.; Györffy György: i.m. i.h.)

Mindehhez még valamit hozzá kell számítanunk. Nevezetesen Györffynek az alapvető meglátását: „... három legősibb, honfoglalás előtti hagyományra visszavezethető mondanék kizárja annak a lehetőségét, hogy ezzel egyidőben hun eredet-hagyomány élt volna a magyaroknál, székelyeknél.

A jelentékeny részben a magyarság XI. századi mondakincsét megőrzött *ős-Gesta* a magyarok eredetét a tudós (tudásként) eredetű bibliai és szkíta származtatáson túl az onogur-magyar együttélés emlékét tükröző Hunor-Magyar monddával kezdi, Attila pedig krónikáinkban nem az onogur korszakot képviselő névadó *ősök* elődjeként, hanem — nyilvánvaló utólagos betoldással — ezek kései leszármazottaként szerepel...”

Az Árpád-ház eredetéről regélő *turul-monda* állat-*ősi* (tote-misztikus) mondra vezethető vissza. A monda szerint a nemzetség *ősapja* kiváló tulajdonságú *turul-madár*, *őanyja* pedig *Emese* volt!

III. Béla királyunk Ismeretlen nevű Jegyzőjének előadásában eme eredetmonda nyilván az Árpád-ház legrégibb ismert *őseihez*: Ügekhez és Álmoshoz fűződik. A fejedelmi nemzetséget a közös múltba visszavezető *Turul-monda* Anonymusnál azonban — várakozásunk ellenére sem kapcsolódik Attila személyéhez. A hun nagyfejedelem nem leszármazottja a csodás ragadozó madárnak meg *Emesének*, így nem is tagja az Árpádok nemzetségének! Ha tehát Anonymus műve későbbi fejezeteiben Árpád nemzetségét Attilától eredezteti, ez viszont mindenestre csak másodlagos hozzáfűzés, kiegészítés lehet. Összegezeként: a ránk maradt legősibb magyar történeti mondanék teljességgel valószínűtlenné teszik eredeti, keletebbi *őshazákból* hozott hun- és Attila-hagyomány létezését.

A fennebb tárgyaltakból kiváláglón magyar-(székely)-hun hagyományról aligha beszélhetünk, csupán költött, tudásként hun származáselméletéről. Ennek vizsgálata viszont nem szellemi-néprajzi (folklorisztikus), de csakis forráselemzéssel megközelíthető történetkutatási kérdés...

A hun származáselmélet alapvető mozzanata az elmélet két fő forrásának: Anonymus *Gesta*-jának meg a hun-magyar krónika egymással való kapcsolatának ügye. Kaindl nyomán Hóman Bálint 1925-ben a kérdés alapjává félreértésen alapuló, mégis bizonyossággként kezelt véleményt fogalmazott meg. Állítása szerint mind Anonymus, mind az Ákos mester összeállította (vö. Györffy György: i.m. 152-180 l.) ún. „hun-történet” a Szent László-kori *ős-Gesta*-ból vette át minden, a két forrásban tárgyalt közös elemet. Ezek értelmében a Szent László-kori *Gesta Ungarorum* „rögzítette” volna először írásban az ún. hun- és Attila-hagyományt. Ezzel szemben Györffy György elmélyült, részletes bizonyításfolyamata, a hun származáselmélet kibontakozásának lépésről-lépésre való nyomon követése révén egészen világossá válik a föltevés téves volta. A XI. századi *Gesta* egészen biztosan nem tartalmazott semmi, de semmiféle hun származásrendet. A X. századi nyugati elbeszélő forrásokból, elsősorban Viterbói Gouffred állítására támaszkodott Anonymus volt az Attilához, a hunokhoz kötött eredeztetés elméletének első határozott, magyar megfogalmazója, szerzője. (Ld. Györffy György: i.m. 136-140. l.)

Bekerített csend, feketeség

A világ öregszik, s az emberiség egyik legsúlyosabb gondja az előrehaladott korúak problémáinak megoldása. Az írók köztudottan részt vállalnak a közösségi gondokból, ezt teszi Lőrincz György is legújabb, negyedik prózakötetével.* Anyaga (amely már tíz éve vár kiadásra) az irodalmi riport műfajában keres és ad választ arra a kérdésre, mennyire sikerült az író környezetében, Székelyudvarhelyen, Hargita megyében megfelelő életkörülményeket biztosítani a támasz nélkül maradt öregeknek. Hisz egy társadalom érettségének mércéje az is, tud-e gondoskodni az öregebb korúakról.

A Lőrincz György bemutatta valóságselekták tanúsága szerint az a társadalom, amelynek szlogenje volt a „mindent az emberért”, elégtelenre vizsgázott e téren. A kötet hét írása egy-egy ablakot nyit a hetvenes évek derekától 1982-ig tartó időszakra, betekintést kínál idős személyek életébe, az öregotthoni világba. A kis könyv az öregségről nem mint biológiai, hanem mint társadalmi jelenségről készíti röntgenfelvételt. Az író sejteni enged, hogy az öregek elhanyagolásának, elhagyatottságának legfőbb oka rendszerint a rendszerváltás, a kollektívizálás és államosítás volt. Ezek következtében felbomlottak a hagyományos családi struktúrák, szinte megszűnt a családtagok érdekeltisége az öregek istápolásában. A nyugdíj nem biztosítja (főleg a parasztság körében) a létminimumot, az öregek társadalmi gondozottságának a foka közel sem egyenlő az általuk egy életen keresztül befektetett értékekkel. Talán a föld, a lakás magántulajdonának visszaállításával rendeződne a helyzet — gondolta Lőrincz György akkor, amikor erről még szó sem lehetett.

A felvetett kérdések ma is időszerűek. Kitől kapják meg öregeink jogos gondoskodás- és szeretetadagjukat? Mi lesz azokkal, akiknek néha még a „lakni valahol” beteljesülése sem adatik meg? Mi lesz a Szép Mihály-féle „boldog emberekkel”? Elég-e a csak „Ez nem igaz!” attitűd a helyzet megváltoztatására? Miért, hogy nálunk túlfutott kegyetlen az élet, amikor a balaszt-öregeket a tovasuhanó léghajóból kidobálják? Mikor derül fény azok életére, akiknek sorsa még ma is bekerített csend, feketeség? „Gondoskodunk-e róluk mi, az utódok úgy, hogy nyugodtan nézhessünk a szemükbe, s gyermekeink szemébe is, példát mutatva, ezzel kérve tőlük saját boldog öregkorunkat? — válik egyszerre személyes és közösségi gondok hordozójává az írói közlés.

Drámaiság, tömörség, tényszerű pontosság jellemzi a könyv stílusát. Az író néha egy-egy nyelvi drágagyöngyöt, hangulatos, „költői” kifejezést lop a tények komor világába, a szavak kegyetlen tartalma ellenében is, mintegy a remény ígéreteképpen: „kiment a fény a szememből”, „fekete csend”, „nézi a csendet”, „a csend ülepedő nyugalma”, „melegítnek a tárgyak is”. Mindez bizonyítja: kiváló irodalmi szociológiát olvasunk.

Találó a borítólapon (Molnos Zoltán készítette) hangulatos montázs, bevezet a könyv töprengésre készítő világába. Hasonló, felelős tartalmú, művészi értékű kiadványokat kívánunk az Erdélyi Gondolat Könyvkiadónak, amelynek ez volt az első könyve. Várjuk Lőrincz György legfrissebb valóságunkban gyökerező írásait.

Lőrincz József

* Lőrincz György, *Kiment a fény a szememből*. Erdélyi Gondolat Kiadó. Székelyudvarhely, 1992

Sinistra körzet

Van a rabságnak egy foka, állapota, amely feltételezi a rabok, nyomorítottak egyetértését, közreműködését, azaz éppen ez az önfeladód, önszerző készség működteti magát a rendszert. Mert ahol zsarnokság van... de fölösleges is közhellyé koptatni Illyés nagyszerű vezércikk-versét. Az abszurditást (századunk alapélménye!) csak akkor lehet megragadni, leírni, ha már meghaladtuk, kiléptünk belőle. Jób akár jól is érezheti magát gőnceiben, elesettségében, nyomorúságában, ha kap elég — denaturált szeszt! S miért ne kapna? Az alkohol, mint tüneti kezelés be van építve, tervezve a rendszerbe. Gorbacsov egyik nagy tévedése, ha nem éppen bukásának oka az volt, hogy el akarta venni Ivántól a vodka üveget. Mert hozzá lehet szokni minden nyomorúsághoz, meg lehet tanulni együtt élni vele, ha a tudatot, öntudatot takaréklángra állítják, ha a gondolat és a méltóság tudat írmagját is kiírtják. Ám rettenetes a kijózanodás, a rádöbbenés, az elvonási tünetek! Amikor a pária nem csupán a nyomorúságára eszmél rá, de arra is, hogy ő, az egyed, az individuum nem tényező, csak dolog, tárgy egy rosszul kitalált, rosszul működtetett gépezetben. Ezt is leírták már jól, plasztikusan, érvényesen (Orwell, Koestler, Szolzsenyicin), Bodor Ádám regénye* mégis tud újat mondani, mert egyszerre érzéki ugyanakkor tömény és kemény, mint egy szonett vagy a márvány. Tudása az alig odahagyott totális diktatúráról megélt, személyes tudás, nem spekuláció, logikai képlet, mint az említett Orwellé, Koestleré. Romániáról, Kelet-Európáról beszél, de úgy, hogy pars pro toto, ebben a provinciális, krahácsi diktatúrában meg tudja ragadni a bolsevizmus fentebb elemzett lényegét. Azt, hogy az emberi aljasság, elvetemült gonoszság valami eszméletlenül furcsa elegyet, kölcsönhatást alkot az emberi esendőséggel, részvétellel és jósággal, amelyben a zsarnok és az eltiport kölcsönösen kiegészítik, feltételezik egymást, hogy ebben az ördögi rendszerben primitív, de igen hatékony, jól működő logika az a kovász, amely mint a sz. rba ragadt legyet nem ereszt sem a rabot, sem a rabtartót. Ebben a rendszerben — amely minden porcikájában kvázi — is vannak érzelmek: szerelem, gyűlölet, vannak kis örömeik (denaturált szesz) és halál, de minden lefokozottan, csupán elviselhetően, de meg nem élhetően. Velejég romlott, mert cinikus ez a hatalom. Bekalkulálja a leszorítotttságban, lefojtottságban is felgerjedő, megfogalmazódó kis dacokat is, de manipulálja ezeket is, a rendszer elemévé, hatóanyagává teszi. Mindent tud az emberről, mert csak az információ hálózata hatékony és mindenbe beavatkozik: munkába, szerelembe, gondolkodásba.

A *Sinistra körzet* (valahol a román-ukrán határ mentén) egyszerre valóságos és képletes, mint ahogyan a figurák, a cselekmény is. Hőstünk: Andrej Bodor mostoha fiát akarja megtalálni, aki „belekeveredett valamibe”. Hogy mibe, szinte mellékes is. Használta a fejét, ki akarta emelni a mocsárból. Hőstünk elmegy az alakoskodás legszélső határáig: beépül a hatalomba, holott tudja, hogy aljasságok eszköze lesz (pl. a nyugdíjas vadászok megmérgezése), minthogy a hatalom is tudja mi a célja zsarolja, játszik vele. A fiút végül is mégse tudja kimenteni, mert a roncsemler túlsó tudatos tetteként folyóítja önmagát. Halála nem tett-értékű, nagyon is megfelel a hatalom céljainak. Bodor regénye azért félelmetes, lidércnyomásos olvasmány, mert egy idő után aztán az olvasó is természetesnek tartja az abszurdumot. Azt például, hogy az egész körzet azért dolgozik, hogy a medvéket etesse, gondolja. Kinek? Vadász sose jelenik meg a körzetben, családokat tépnek szét, embereket dobálnak ide-oda. Andrej Bodor pl. így kap asszonyt. Egyszerűen odarendelik mellé. Minden primitív, a vegetáció szintjén senyved. Ételük a főtt krumpli, gomba, bogyó, italuk a szörnyű denaturált szesz. Bodor szinte a pattanásig fokozza a feszültséget, de ez csak a kívülről, az olvasó érzi így, mert a regény, a körzet emberei sose jutnak el odáig, hogy meg is fogalmazzák ezt a kint. Néha átgördül a tájon egy török kamion, a szabadság szimbóluma, a szabadulás lehetősége. Hőstünk meg is szökik vele, amikor kitör valami zendülés féle. Évek múltán visszatér, de ugyanazt a nyomorúságot, senyvedést, primitívséget és zsarnokságot találja...

Horpácsi Sándor
Miskolc

* Bodor Ádám, *Sinistra körzet*. Magvető Könyvkiadó. Budapest, 1992

Kinyitom a fiókot

és kiemelem belőle a legelső kéziratot. Tíz kiadói év, 200 lap. 1982-83 között íródott, *Bolondóra* az eredeti címe, de mert eltelt fölötté a várakozási idő, e címet már láttam azóta forgalmazni a magyar könyvtermésben. Itt állok hát cím nélkül, teljes revízió előtt — hiszen már az írás pillanatában tudtam, hogy a könyv megjelenéséből akkor nem lehet semmi, ezért az első megmódolás után javíthatatlanul maradt a gépelt példány — félek a javítástól, hogy sokmindent

másképpen írnék meg, mint odaát, hogy teljesen átírnék mindent, de akkor ez a könyv már nem az lenne; de vajon mire van szüksége az emberiségnek, betyárbecsületre vagy könyvekre? Amíg ezt sikerül eldöntenem magamban, kiemelek egy összefüggő részt a kéziratból, a könyv kezdetéből, próbálom címet biggyeszteni fölé, egyelőre a könyvnek nem találok jobbat az eredetinél; emlékszem, míg egy utazás során, miközben a műanyag bevonatú fapadoson szunyókáltam

hazafelé, „megálmodtam” a *Bolond-órát*. Szerkezetileg gyöngysor az egész, amelynek két végében ugyanaz a kopottas, tompafényű szem őrizi a kalárist: egy emlékeibe zárt öregasszony kortól búzló, rothadásnak indult magánya, s közötté a távolba szakadás egy szélsőséges, látványos, mégis provinciális esete — olyan, ami szülők és gyerekek, otthon és idegenség között e századvégen is oly gyakran megyesik...

Cseke Gábor

MAGVETŐ

Cseke Gábor

Érkezett egy levél (Regényrészlet)

...Sokat hordott még össze akkor a lánya, de Rebeka csak arra gondolt, hogy ha nemet mond, végül is nem sikerül kitörnie a csapdából, amiben azóta érezte magát, hogy Edith sikerei egymást érték az operaszínpadon. Szerencsétlenségére nem értett semmihez, mert Simon Ernő házasságuk első pillanatától kijelentette: az asszonynak odahaza a helye, egy valamirevaló férjnek el kell tudnia tartani a családját. Ugye, ő ebben is férfinak akart látszani...

Mennyire kivirult az anyja, miután Erwinke már a második magyarázkodó mondatát beléfojtotta, és másnapra Rebekának meglett a gondozónői állás! Pap Erwin, az opera és a színház teljhatalmú igazgatója, a rettegett „dóri” szenvedélyesen szerett szívésségeket tenni, és távolról sem csak a primadonnáknak. Ha kért tőle valamit az ember, ő egyszerűen röstellte a visszautasítást. Önmagától semmi jóra, emberségre nem futotta erejéből, csak ha nyíltan elismerték, hogy az ő segítségére szorulnak. De nagy szívét nem lehetett túlságosan gyakran meglovagolni: csodálatos memóriája folytán pontosan észben tartotta, kivel, mikor és milyen kegyet gyakorolt. És ha az illető rövid időn belül harmadszor is megkörmökezte, Erwinke sajnálkozva tárta szét a karját: „Ebben az évben már felélted a hiteledet!” Edithék hozzászórtak, hogy csak fontos ügyekben kérjék a segítségét, és nem éltek vissza nagylelkűségével. Edith, ha jól emlékszik, anyja felpártoltságáig semmilyen támogatásért nem folyamodott az igazgatóhoz, úgyhogy első kérése, kimondása pillanatában is, már-már automatikusan jóváhagyatott.

Kévéssel utána érkezett az a levél Bécsből. Mintha csak ma történe, olyan élesen észben tartotta a legapróbb részleteket. Kálmán Dániel, a személyzetis hivatott, próba közben. És ha ő valakit hívatott, akkor a rendezők és a karnagyok, de talán még az Erwinke akarata is szertefoszlott; hagyni kellett csapot-papot, s iszkolni a kicsi személyzetis irodába, amely ott székelt a színpad háta mögött, a kellékes raktárból leválasztva, épp csak tenyérnyi ablakot vágtak a falba, hogy egy csöpp levegő bejöhessen rajta, ha túlságosan meggyűl odabent a bagószag, mert fényt elvárni egy ekkora ablaktól már merő agyalágyultság lett volna, szereltek viszont egy jókora fénycsövet a magas mennyezetre, amely oly halálán kékes világosságot szórt aztán az irodára, hogy aki csak belépett oda, épp mintha sírba szállni készülődne. Edith tudta a leckét, szaladt is lélekszakadva a színpad mögé. A testes, magas, ám erősen hajlottható, idősebb férfi helytel kénálta az íróasztal mellé lapított ládát, és a kezébe nyomott egy borítékot. „EDITH SIMON, OPERA IN SARVAR” — ennyi volt ráépelve. A jobb sarokban, egy apró bélyegen pedig a felirat: „Republik Österreich”. Köszönte a személyzetis szívésségét, de nagyon siet, s már fordult is volna vissza a könnyű kis

küldeményel, amikor Kálmán Dani visszaparancsolta a ládára: „Olvaszuk együtt!” Erre ő vállat vont, és feltépte a borítékot. Németül írt, kurta levélke lapult benne. Első alkalom, hogy nem csak a színpadon vette hasznát német nyelvtudásának, ami egy énekesnő számára — az olasz mellett — kötelező. Három hónapra szóló meghívót tartott a kezében a bécsi operaház részéről. Kálmán Daninak esett ki a szeme, úgy leste minden mozdulatát. „Na, mit ír, jó hír, jó hírek?” Edith szó nélkül eléje tette a finom, elegáns papírost. A személyzetis forgatta, nézegette, simítgatta maga előtt, és félig szégyenkező, félig hamiskás mosollyal visszanyújtotta a lányának: „Ma nem hoztam el a szemüvegemet... Legyen szíves, olvassa föl nekem.” Edith, még mindig gyanútlanul, ügyelve a helyes kiejtésre, fölolvasta a német szöveget. Kálmán Dani pislogott és az ajkát harapdálta, arcán lassan terjedő düh vöröslött: „Mi akar ez lenni? Maga dajcsnak néz engem?” A lány akkor értette el, hogy ez a nagyszájú, rettegett tótumfaktum nem is tud németül, viszont mindenáron tudni akarja, mi áll a levélben. Először arra gondolt, hogy megtréfálja, és kitalált szöveggel szúrja ki a férfi szemét, de hamar letett az ötletéről, hiszen Kálmán Dani bármikor ellenőrizheti az ő szövegűségét, elég, ha egy másik énekesnő orra alá dugja a levelet, és akkor minden kiderül. Így aztán az igazmondás mellett döntött és szóról szóra fordított. Kálmán Dani — Edith erre pontosan emlékszik — kétszer is megkérdezte utána, hogy biztosan nem hallgatott-e el valamit?

Valahol itt kell lennie annak a nyavalyás levélnek, az albumban. Rebekának egy pillanatra kihagy a szívverése, míg ujjai rálelnek az ismerős, feltűnően hosszúka borítékra. Felidézi magában azt a napot: a kávézóban ülnek mindahányan, gondozónők, a színpadon jelmezpróba, ilyenkor a szereplőkön és a zenekaron kívül senkinek semmi keresnivalója a teremben, a porszívókat, parkettkeféket is ki lehet kapcsolni, s türelmesen várni, míg mindenki levonul majd a színpadról, akkor újra birtokukba vehetik a termet, hogy az esti előadásra patyolat-tiszta adjusztiálják. Ez a gondtalan kávézgatások, téstázások és a végeérhetetlen traccsolások ideje, amikor legalább arasznyit szaporodik szorgalmas kézben a megkezdett kötés... Nem is tudná hirtelenében eldönteni, vágyik-e még vissza ama világba, melyből aztán egyik napról a másikra valósággal kirekesztették. Mindenesetre, szívesen emlékszik a gond nélküli délelőttökre. Segítségükkel újra sikerült visszajutnia a világhoz. A sokáig távoltartott élethez. Közben egyetlen percig sem vesztegette az idejét: megállás nélkül kötött vagy horgolt valamit, ez megrögzött szokássá vált Rebekánál, még gyermekkorában sulykolták belé, hogy soha, egy pillanatra ne üljön tétlenül, akkor is járt a keze

fürgén, ha oda se figyelt, ahogy az esztől függetlenül, öntudatlanul is vakarózik az ember. Nem egyszer olyan ütemet kényszerített magára, hogy két-három havonként befejezett egy-egy kisebb terítőt, szegélyt vagy vállkendőt, s mindig akadt vevő rájuk, a színházban sokkal könnyebb volt eladnia a holmit a sok művész között, meg aztán annyiféle ember járt be oda esténként, a nézők között is örökké akadt érdeklődő, éppen csak fel kellett kutatni őket... Az öregasszony kislányosan felkuncog magában: ez volt ám a nagy stikli! Hiszen kész művészet kilesni az arcokból, a mozgásból, a viselkedésből, ki lenne az, akinél érdemes feltenni a kérdést, mert netán hajlandósággal lehet a kézimunkák iránt, s ki az, akire kár az időt pazarolni, mert az első szóra hátat fordít az embernek. Elégedetten nyugtázza most is: a sok-sok esetben csupán egyszer fogott mellé, akkor is csak azért, mert az illető vénasszony, akit megkörmökeztet, teljességgel földstűket volt! Mái sem érti, mit keresett akkor az Operában?!

Mindent birtokba vevő, élettől búcsúzó képzeletének ez most jó csemege ahhoz, hogy elragadjék egy ilyen paradoxonon. Eszébe jut egy kedves közjáték is, holmi operakarban tre. nolózó vidám ifjancok tréfálták meg egyszer a trüppöt; városszéli törzsvendéglőjükből egy átranda-lírozott, fehér éjszaka után se szó, se beszéd, elemelték a díszhelyen függő, ÉNEKELNI SZIGORÚAN TILOS! feliratú tilalomtáblát; először is, úgyem tartotta be senki, másodszor pedig úgy vélték, éppen jó lesz az opera színpadán oda, ahol a primadonnák és a bonvivánok szoktak besünderőgni a rivaldafénybe. Mindenki csodájára járt a heccnek, hetekig függött ott a felirat, még a drit is jócskán megnevette, valahányszor arra kanyarodott az útja. Aztán valahogy lába kelt a táblának, s jöttek új tréfák, új kórastagok...

Rebeka tudja, hogy ama bizonyos, kávézással eltöltött délelőttön, melynek fonalán gondolatai elindultak, óriásit nőt a többi asszony szemében. Igaz, hogy ez nem tartott sokáig, de addig még történt egy és más... Hogyisne, hiszen a bárszékek közé be robbant az ő Edithje, az az osztrák levél lobogott a kezében, és ujjongva szökdécselte körül jobb lábán az egész helyiséget: „Megyünk Bécsbe, megyünk Bécsbe!” Az anya hirtelen azt hitte, meghibbant a lánya, hiszen idehaza se utaztak semerre, pláne ő, Rebeka; ráadásul azokban az években nem hogy Sárváron, de másutt se igen hallottak arról, hogy valaki külföldre utazzék; még hogy Bécsbe?! Rá is ripakodott a szeleburdiájára, ne ringassa magát hiú ábrándokba, de Edithke csak azért is, felmondta előtűk a levél tartalmát, és így az ott jelenlévő asszonyok közül mindannyian tudomást szerezhettek arról, hogy a bécsi oaperaház... Nohát, ő most is azt mondja, hogy már akkor tudta: ez a levél zsákutcába visz. És mégis, titokban büszkén gyűjtötte be a hallgatóság elismerő oldalpillantásait. Napokig hallotta még összesügni az asszonyokat a háta mögött; minden pénzt megért, annyira jó érzés volt... Hogy aztán Edithet elhívassák valahová a színházból. Csak késő délután vánszorgott haza zokogva, éhesen. Annyira ki volt vetkőzve magából, hogy anyja rémült: en doktorért rohant. Férjének régi-régi barátját, Fuchs Palit szokta olykor megkérni, segítse ki a bajból, aminek a szakállas, sokgyermekes férfi a hosszas ismeretség fejében mindahányszor korrektül eleget is tett... Sajnos, azóta ő is, mint annyi fajtestvére, repülőgépre ültette a családját, s meg sem állt Te Avivig. Küldtek egyszer onnan Rebekának egy képeslapot, de az most egy másik albumban lapul, valahol egy polcon...

Jakab Csaba: Lovak násztánca

Dsida Jenő

Psalmus Hungaricus

VI.

*Száraz nyelvem kisebzett,
égő fejem zavart.*

*Elindulok, mint egykor Csoma Sándor,
hogy felkutassak minden magyart.
Székelyek, ott a bércek szikla-mellén,
üljete mellém!*

*Magyarok ott a Tisza partján,
magyarok ott a Duna partján,
magyarok ott a tót hegyek közt
s a bácskai szőlőhegyek közt,
üljete mellém.*

*Magyarok Afrikában, Ázsiában,
Párisban vagy Amerikában,
üljete mellém!*

*Ti eztán születők s ti porlócsontú ősök,
ti réghalott regősök, ti vértanúk, ti hősök,
üljete mellém!*

*Ülj ide, gyűlj ide, népem,
s hallgasd, amint énekelek,
amint a hárfa húrjait,
feszült idegeim húrjait
jajgatva tépem,
ó, népem, árva népem! —*

*— dalolj velem,
mint akit füstös lángokra szítottak
vérszínű, ősetét, nehéz, fanyar borok,
dalolj velem hörögve
és zúgva és dörögve,
tízmillió, százmillió török!
Énekelj, hogy világgá hömpölyögjön
zsoltárod, mint a poklok tikkadt, kénköves szele
s Európa fogja be fülét
s nyögjön a borzalomtól
és örüljön bele! —*

*Mérgek kígyó legyen eledelünk,
ha téged elfeledünk,
ó, Jeruzsálem!*

*Nyelvünkön izzó vasszeget
verjenek át,
mikor nem téged emleget,
ó, Jeruzsálem!*

*Rothadjon el lábunk-kezünk,
mikor hozzád hűtlenek leszünk,
ó, Jeruzsálem, Jeruzsálem!*

Hosszú ideig úgy tudtuk, hogy a középkori magyar zene szinte kizárólagos alapvonása az egyszólamúság. Ebben a felfogásban kivételnek számított a Mátyás király udvarában, a 15. század második felében működő, 13 tagú, állandó jellegű énekhar, melynek teljesítményéről a pápai követ is elismeréssel nyilatkozott.

Az utóbbi négy-öt évtized — főleg Rajeczky Benjamin — kutatásai nyomán derült fény arra, hogy székesegyházak, kolostorok zenei életében a vokális többszólamúság is jelentős tényező volt. Számos korabeli mű igazolta-igazolja ezt a zenei praxist. Sőt a jelenséget felkarolta az iskolai énekoltatás is: „A vokális zene művelése, a többszólamú liturgikus művek betanítása az iskolai oktatásban jelentős szerepet kapott. A káptalani iskolákban javadalmakkal biztosították az énekesek képzését, hogy a növendékeket az istentiszteletre kellőképpen felkészítsék” — olvashatjuk Ferenczi Ilona tanulmányában.

A templomi kórus szereplése elmaradhatatlan része volt az istentiszteleteket övező egyházi zenének egész Európában, ezért joggal tételezi fel Bárdos Kornél zenetudós, hogy a kevés tárgyi bizonyíték-émlék ellenére is kimutatható: a Mohácsot (1526) követő változásokkal nem szakadt meg teljesen ez a több évszázados egyházi gyakorlat, legfeljebb szűkebb körre korlátozódott. A gyulafehérvári székesegyházban 1556-ig biztosítva volt a katolikus liturgia — beleértve a többszólamú éneket is. Az erdélyi katolikus püspökség székhelyén magasabb fokú kóruskultúra is feltételezhető. Ehhez legyen szabad hozzátennünk feltételelesen a nagyváradi püspökség székhelyét, ahol az énekeskanonokok hosszú sora szinte megszakítás nélkül működött 1199 és 1557 között.

Ismeretes, hogy Mátyás király halála után a Jagello-uralkodása idején is viszonylag élénk zenei élet folyt az udvarban, Stolzer és mások jelenléte, munkálkodása tanúság erre. A királyi udvar megszűntével és az erdélyi fejedelemség létrejöttével ez utóbbi udvarában — részben éppen a Mátyás korabeli zenei élet serkentő útóhatásaként a „Mátyás-reneszánsz nosztalgiaja” táplálja az erőteljes olaszos vonást.

A 16. századi erdélyi kóruskultúrára vonatkozó első komoly forrásunk 1525-ből származik, mikoris a Brassói *Graduálé* függelékébe ma még számunkra ismeretlen szerző(k)től származó többszólamú műveket másolnak le, miseelőtti antifónát, zsoltárt, prefáció-bevezető responsorialis részeknek választát, mint például az *Asperges me, Domine* (Hints meg engem, Uram) négyszólamú reneszánsz-motettát, vagy a *Salve festa dies* (Üdvözlégy ünnepnap) kezdetű húsvéti processziós himnusz, szintén négyszólamú feldolgozásban — cantus firmusszal a tenorban. Mindkét mű a németalföldi mesterek stílusára emlékeztet.

Ugyancsak a 16. század első feléből származik a *Marosvásárhelyi kolligatum*, melyben egy-egy ünnepkör liturgiájához tartozó többszólamú kórusanyag található, mint például a *Petre, amas me* (Péter, szeretsz-e engem?) kezdetű ötszólamú responsorium, a *Gloria laus* (Dicséretes dicsőség) virágvasárnapi himnusz, a négyszólamú *Magnificat*, négyszólamú antifóna, a *Regina coeli letare* (Reginae caeli laetare = Mennyei királyné asszonya, örülj), vagy az *Apparuit apostolis* (Megjelent az apostoloknak) kezdetű ötszólamú responsorium. Ferenczi Ilona feltételezése szerint ezt az anyagot német földön tanuló erdélyi magyar diák hozhatta magával tanulmányai végeztével.

Időrendben Johannes Honterus — magyar források szerint Honterus János — Brassó reformátora 1548-ban e város nyomdájában jelentette meg *Odae cum harmoniis* (Megharmonizált ódák) című gyűjteményét (1562-ben napvilágot látott utánynomása is). A 32 szöveg Horatius, Vergilius, Boetius, Prudentius és mások latin nyelvű írásaiból került ki és négyszólamú (discantus—tenor—alt—basszus) feldolgozásban tette közzé a szerkesztő-kiadó, részben Tritonius óta ismert cantus firmusokkal és harmonizálással. A magyar nyelvű éneklésre kis hatással voltak e darabok, de a kor latin nyelvű tájékozódását véve figyelembe, nem zárhatjuk ki egyik-másikának kollégiumi skandalizálását. A 21 négyszólamú darabból öt-hat Európa-szerte ismert dallama gyökerezett meg magyar szöveggel, amint azt Huszár Gál debreceni

énekeskönyve tanúsítja. A feldolgozás módja ún. izoritmikus, tehát valamennyi szólam azonos ritmusban éneklő a szöveget.

A leignitzi lovagakadémia könyvtárában maradt fenn kéziratban Petrus Siculusnak (Székely Péternek) egy 1574 előtt írt ötszólamú motettája, a *Salve Regina* (Üdvözlégy mennyek királynője/királyasszonya). Egyes források 1578-ra teszik a mű keletkezési idejét. A motetta a korabeli olasz madrigálok világos szerkezeti felépítését, zenei nyelvezetét tükrözi.

Az erdélyi fejedelmi udvar nemcsak a hangszeres, hanem a vokális zene eredményei iránt is figyelemre méltó érdeklődést tanúsított. A számadáskönyvek szerint a kolozsvári országgyűléseken (1551, 1581, 1601, 1608, 1613) a gyulafehérvári udvar együttese szolgáltatta a zenét, nem egyszer vokális darabokat is megszólaltatva.

Mint ismeretes, Báthori István lengyel királlyá való választása után unokaöccsét, a fiatal Báthori Endrét egy ideig lengyelországi udvarában neveltette. 1583-ban Báthori István küldöttséget mentesztett Rómába a pápához. E követség egyik tagja Báthori Endre volt, aki ez alkalommal hosszasan időzött Rómában, és kinevezett bíborosként kapcsolatot teremtett a pápai udvar muzsikusaival. Így ismerkedett meg Giovanni Pierluigi da Palestrinával is, aki akkor a Szent Péter-bazilika karnagya volt. E kapcsolat eredményeként 1584-ben Palestrina a két Báthorinak — Istvánnak és Andrásnak — ajánlotta motettáinak ötödik kötetét. „...amikor az utóbbi napokban éfele énekszerzeményeimet készülttem sajtó alá rendezni, nagy boldogságomra szolgált, hogy éppen akkor Te már Rómában tartózkodtál, és elhatároztam, hogy ezeket a művecskéimet Néked ajánlom” — írta a szerző a kötet előszavában. A szóban forgó kötet első két motettájában Palestrina a Báthoriak dicsőségét énekelte meg.

Zenetörténetünk

Kóruskultúránk a 15-16. században

A fejedelmi udvar kórusának szerepléseiről szól néhány feljegyzés. Báthori Zsigmond megyesi beiktatásán „szép motettákat énekeltek” (1588), esküvőjén, a gyulafehérvári szertartáson az udvari együttes — bizonyára Giovanni Battista Mosto udvari karmester vezényletével — vecsernyét énekel a székesegyházban.

Báthori Zsigmondot bőkezű zenei mecénásként tartották számon a muzsikások Nyugat- és Dél-Európában. Nem véletlen, hogy Girolamo Diruta a fejedelemnek ajánlotta *Il Transilvano* című hangszeres munkáját (1593), Philippe de Monte pedig madrigálkötetet ajánlott neki (1595).

A gyulafehérvári fejedelmi udvar kóruskultúrájának európai mértékkel mérve, csúcspontját Mostonak, az udvari karmesternek és zeneszerzőnek, ill. tőle a fejedelem által adományozott cím szerint: kamarásának munkássága képviselte. A fejedelemnek ajánlott 21 hatszólamú madrigálját *gyulafehérvári* jelzővel is emlegetik. Maga a kötet ilyen ajánló sorokkal jelent meg Veleceben 1595. március 1-i keltezéssel: „Erdély fejedelmének, Székelyföld Ispánjának, a Római Birodalom hercegének, Uramnak és legkegyesebb pártfogómnak. E madrigálok nagy részét parancsra írtam a csodálatosan szép és termékeny Erdélyben. Nagyon is indokolt, hogy művem Fenséged nevére támaszkodva jelenjek meg, annál is inkább, mert az egész világon ismeretes milyen nagy pártfogója vagy a művészetnek, és csodálja, hogy így fiatal korban a legkülönbözőbb tudományokban, nyelvekben ennyire jártas vagy. De leginkább nagy bátorságodat csodálja, melyről annyiszor tettél tanúságot. Fegyvert ragadva személyesen szálltál szembe az egyetemes kereszténység és katolikus

egyház ellenségeivel. Ezt ma már az egész világ tudja és ámulva néz rád. De mindezekon kívül, szerzeményeimért azért is ajánlom Fenségednek, mert ezzel is bizonyítani kívánom, mily igazi és megbízható szolgád vagyok. Együttal hálámat is szeretném kifejezni azért a rendkívüli nagy kegyért, mellyel engem kitüntetett, amikor az Udvari Kamarási ranggal ruházott fel. Fogadja Fenséged kis ajándékomat, bár tudom, hogy tökéletlenségük miatt nem méltók Hozzád. Szívemet is odaadva csókolom ruhád szegélyét és arra kérem az Istent, hogy sokáig tartson meg és vezesse szerencsésen utadat. Fenséged legalázatosabb és leghűségesebb szolgálója G(iovanni) B(attista) Mosto."

Mosto, Claudio Merulo és Lassus tanítványa, műveiben szerencsésen ötvözi az olasz zene dallamosságát és a németalföldi mesterek szigorúbb polifonikus szerkezetét a nagyrészt Erdélyben, a fejedelem rendelkezésére készült sorozatban. Amint Barlay Ö. Szabolcs kimutatta, 1582-től kezdve Mostonak szinte évenként jelent meg egy-egy kötetnyi zeneműve, 5-16 szolamú szerkesztésben. A hatszólamúak között a gyulafehérvári az első kötet s miután kifejezetten a fejedelmi udvar használatára készült, a Báthori-udvar zenei műveltségének európai szintjét, reneszánsz ízlését is jellemzi, képviseli.

Mosto alkotóművészetének e szakasza Marenzioval, Monteverdivel és bizonyos mértékig Gesualdoval mutat rokonságot a kromatika alkalmazásában, a drámaiság fejlettségének szintjében.

Barlai Ö. Szabolcs a modenai Estense-könyvtárban fedezte fel Mosto kötetét, a zenetudomány és előadóművészet számára ő tette hozzáférhetővé. E madrigálok stílusát Barlay hat pontban összegezi:

1. legfeltűnőbb a sokszólamúságra és a bonyolult polifon szerkesztésre való hajlam — következtelen és zsúfolt imitációkkal;
2. háromszólamú villanella-idézetek alkalmazása — a zsúfolt-ság ellensúlyozására;
3. felelgető kettős-kórusos szerkezet — a tömörség oldásaként;
4. szófestések — ún. madrigalizmusai — választékosak, kifejezőek, néhányuk feltételezhetően saját leleménye;
5. háromtémás imitáció, a színakkordok alkalmazása és más szerkesztésmód megoldás azt látszik igazolni, hogy lépést tartott kora újításaival, a műfaj (madrigál) fejlődésével;
6. szövegeinek megválasztásában annyiban tér el a kor divatjától, hogy szerelmi témáiban kevesebb a csalódott, kesergő hangú szöveg, a halál gondolata — ellentétben pl. Gesualdoval —, mindössze két szövegben fordul elő.

Folytatni lehetne még néhány adattal, például a brassói iskola 1575-ből származó leltárával melyben Lassus- és Willaert-motetták is előfordulnak, ezekről azonban nem tudjuk: átvettek-e kórusaink az iskolai énekkar repertoárjából, s ha igen, mit, mikor és hol szólaltatták meg.

Benkő András

Szómagyarázat

ANTIFONA = (ellenhangzás); zsoltárok vagy más bibliai szövegrészek előtt és utána énekelt gregorián dallamoknak egy csoportja.
CANTUS FIRMUS = (szilárd dallam); többnyire valamely közismert gregorián dallam vagy népszerű világi dal lassított változata, amely köré fonódik a többi szolam.
DISCANTUS = (eltérő dallam); a többszólamú zene felső szolama.
GRADUALE = egyházi dallamokat tartalmazó könyv.
HARMONIZÁLÁS = összhangok sorának szerkesztése valamely előre megadott dallamhoz.
IMITÁCIÓ = (utánzás); azonos vagy csaknem azonos dallamú szolamok egymásután belépése (fuga, kánon).
KROMATIKA = (színezés); hangnemen (dúr-moll) kívül eső hangok bevétele a hangsorba dallamok és harmonikák színezése érdekében.
MADRIGÁL = XIV. - XVI. századi olasz, többszólamú (2-3, 4-5), kislétszámú együttesek által megszólaltatott vokális műfaj közös neve.
MOTETTA = többszólamú vokális műfaj, vallásos szöveggel.
RESPONSORIUM = (válasz); kórusal váltakozva egyetlen énekes által énekelt gregorián énekválfa.
VILLANELLA = (falusi dalocska); gyakran gúnyos és humoros szövegű, a madrigál túlfinomult módjával szembe forduló XVI. századi nápolyi eredetű vokális műfaj.

Egy dal, mely meghódította a világot

Karácsonyestkor kis fények gyúlnak a díszes karácsonyfákra. Itt is, ott is felhangzik a *Stille Nacht* ismert dallama, melyet a Földön milliók énekelnek. Az osztrák Alpok ősi falvában, Oberndorfból 1818-ban hangzott fel először, s nagy karriert futott be. Generációk követték egymást, és a *Stille Nacht* máig az advent, a karácsony szerves része lett. Szinte minden nyelven éneklék, de ritkán emlékeznek meg szerzőikről, az országról, ahol alkották.

A Salzach folyó menti Oberndorf autópályával félórnyira van Salzburgtól, Mozart szülővárosától, a nyarankénti salzburgi zenei fesztiválok helyszínétől. Súlyos építész, kétemeletes házai ékes oromzatokkal, festett külsejükkel régi hajótelepülésről tanúskodnak. Lakói a sötét halleni bányákból Bécsig és tovább szállították a folyón lefelé.

A salzburgi táj és a szomszédos bajor vidék csillogó fehér áhítatban pompázik. Oberndorfból különös varázs sugárzik szét, mely az utóbbi százhatven évben az egész világon elragadja az embereket. Salzach-hajósok Szent Nikoláról elnevezett oberndorfi templomában csendült fel első ízben a *Stille Nacht*.

Egy kép a múltból: 1818-as esztendő szentestéje. Hőses téli éjszakán a Szent Nikola karácsonyi miséjére mennek a földműves, hajós polgárok. A régi orgona éppen a napokban mondta fel a szolgálatot. De a fiatal katolikus segédlelkész, Josef Mohr és jó barátja, a szomszédos Amsdorf kántortanítója, Franz Xaver Gruber segíteni tudtak a gondon. Gitárt hoztak, és a világi hangszer akkordjaival kísérték hangzik fel először az ének: *Stille Nacht, heilige Nacht*. A hívek feszült figyelemmel hallgatják Mohr lelkész népi ihletésű versét s a szívhez szóló melódiát, amit Gruber e szent estére komponált hozzá. Karácsonyi miséjük szebbé tételére, szükségmegoldásként szereztek közösen ezt a dalt. Örültek, hogy tetszett a templomi hallgatóknak. Azon az estén, az átszellemült pillanatban a résztvevők egyikének sem lehetett fogalma arról a népeket összekötő világméretű sikerrel, amit ez az ének majd elnyer.

Joseph Mohr (1792-1848) Salzburgban született (a tavaly emlékeztek születése 200. évfordulójára). Apja katonai volt, muskétás, püspöki szolgálatban. Anyja költő. Gyermekekorától papi pályára szánták. 1815-ben szentelték pappá a Salzburgi Dómban. Először káplán papként vándoréletet kezdett. Lelkipásztori pályafutása, költői tehetsége Oberndorfból helyezéssel bontakozott ki. Ezen a barátságos vidéken mutatkozott meg először tevékeny lény.

Mohr bizalmas barátai közé tartozott a kántortanító, Franz Xaver Gruber (1787-1863), aki a szomszédos Amsdorf községben tanított és kántorizált, és Oberndorfból is ellátta az orgonista szolgálatot. Több misét és dalt komponált, de a világ máig legkedvesebb karácsonyi dalát ennek a jóbarátai kapcsolatnak is köszönhetjük.

Számos legenda szól a legszebb karácsonyi dal históriájáról. A szeretetreméltó szerzőpáros, Mohr és Gruber megajándékozták az egész világot egy maradandó dallal („einfache Komposition...”), az „egyszerű szerzeménnyel”, mellyel öröksépet alkottak.

A karácsony Jézus Krisztus születésének emléknapja. A karácsonyesti karácsonyfaállítás hagyományos ajándékozási alkalom. Aki teheti, a családjában körében tölti ezt a családi ünnepet. A fenyőfákkal és betlehemi jászokkal díszített katolikus templomokban december 24-e éjjelén hagyományosan éjfél misét tartanak.

Az Alpok országa régi karácsonya, a *Stille Nacht*-dal, a megbékélés anyagi üzenete ma is a szívünkben visszhangzik. A miénkben is.

Dr. Domonkos János
Budapest

Csendes éj

*Csendes éj, szentséges éj!
Mindenek nyugta mély;
Nincs fenn más, csak a szent szüle-pár
Drága kisedűk álmainál,
Szent Fiú, aludjál,
Szent Fiú, aludjál!*

*Csendes éj, szentséges éj!
Angyalok hangja kél;
Halld a mennyi halleluját,
Szertezengi e drága szavát:
Krisztus megszabadít,
Krisztus megszabadít!*

*Csendes éj, szentséges éj!
Sztó örülj, higgy, remélj!
Isten szent Fia hinti reád
Ajka vigasztaló mosolyát!
Krisztus megszületett,
Krisztus megszületett!*

A magyar Szent Korona védelmében (III)

KÜZDELEM A SZENT KORONA MÉLTÓSÁGÁÉRT (2)

Értetlenül állunk az Államfő állásfoglalása előtt. 1985-ben megjelent egy könyv a szentkorona-tan történetéről, ebben a szerző, aki mindmáig oktat az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a következő megállapításokat teszi: „... aki nem veszi alapul a tulajdonképpeni gazdasági, társadalmi hajtóerőket, könnyen eltévedhet az eszmék történetének vizsgálatában”. „A szentkorona-tan, néhány eset kivételével, amikor pozitív célokat is szolgált, megtévesztő (!) és végső soron önmagát túlélt történelmi fikció volt.” „A szentkorona-tan a magyar nacionalizmus lényeges részét jelentette (...) történelmi jogosítványt jelent a dunavölgyi népek feletti uralomra.” Továbbá: „A szentkorona-eszme ellenforradalmi célokat szolgált” és „az államhatalmat szimbolizáló szent koronáról való gondoskodással a meglévő hatalmi rendet kívánták tovább szilárdítani. Történelmi díszletekkel kívánták elterelni a figyelmet a valóságos közigazgatási problémákról és a bizonytalanságról.” Ezzel az állásfoglalással értené egyet a magyar államfő, a fegyveres erők főparancsnoka?

A még élő koronaőrök azonban nem adták fel a harcot, és néhány kiváló ember segítségével 1991. augusztus 20-án kikészült a koronaőr altiszt számára a díszegyenruha és a teljes felszerelés. A 770 ezer forint költség legnagyobb részét Székely Zoltán vállalta, de részt vállalt a költségekből száz-száz ezer forinttal László Ottó atya, Szabó Géza kanonok és Fónay József. Azt szerettük volna, ha Szent István király ünnepén, legnagyobb nemzeti ünnepünkön, amikor bejárnak a Szent István király, a Szent Korona és a díszegyenruhás koronaőrök állhat. A várt és remélt pápai áldás azonban elmaradt, mivel a rendező szervek csak azt engedélyezték, hogy az öt koronaőr altiszt 1991. augusztus 20-án este a bazilikában állhat díszőrséget a Szent Jobb mellett. A Hősök téri rendezett istentiszteletre azonban nem kísérhették el a Szent Jobbot sem!

A m. kir. koronaőrök jeles szerepet töltött be régén a Szent Jobb kultuszában is. 1938-ban például, Szent István király halálának 900. évfordulóján, amikor az országgyűlés Szent István király érdemeit törvénybe is foglalta (1938:XXXIII. t.), a koronaőrök is díszsorfalat állt. Sőt XI. Pius pápa 1938. augusztus 20-án a m. kir. koronaőrök tagjait „Benemerenti” kitüntetéssel jutalmazta. Ennek ismeretében kérelemmel fordultunk a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnökéhez, forduljon kérelemmel II. János Pál pápához a még élő magyar koronaőrök kitüntetése érdekében. Nem kevés tanulsággal szolgálhat a válaszelevél.

Igen Tisztelt Igazgató Úr!

F. év január 14-én kelt nh. megkeresését vettem. Ebben arra kér, hogy tájékozzam a Szent Koronáról a volt és még élő koronaőrök pápai kitüntetéséről.

Megértem az előterjesztésben foglaltakat. A koronaőrök valóban fontos szerepet töltöttek be. A szent korona körüli szolgálataik nemcsak biztonságot jelentettek, hanem külsőleg is kifejezték országunk értékeit ezereves államiságunkkal szemben. Történelmi ruhájuk a nemzet hódolata volt történelmi hagyományaink iránt.

Nem hiszem, hogy a Szent Korona, amely szuverén állam, alkalmasnak tartaná egy másik szuverén állam megszállt területének utólagos kitüntetését. Államformánk megváltozott, a magyar köztársaság nem venné jó néven ezt a gesztust. A Szent Koronának egyeztetnie kellene a kérdést a magyar köztársasággal, amit aligha vállalna. Mind a magyar köztársaság, mind a Szent Korona tapintatosan elhárítaná a kitüntetés kérdését.

Fogadja Igazgató Úr őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Eger, 1991. január 21-én

Seregély István egyetemes,
a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnöke

A MAGYAR SZENT KORONA ÖRÖK

Timon Ákos megállapítását örökövényűnek tartjuk: „A magyar nemzet önálló állami élete, nemzeti közti függetlensége a Szent Koronával áll vagy bukik.” A Szent Korona a jogilag formulázott és a történelmileg kialakult magyar nemzeti eszme szimbóluma, amely egyedül képes a nemzet összes erőit egyesíteni anélkül, hogy az egyéniségekben rejlő sajátos értékeket felolvasztaná és megsemmisítené, anélkül, hogy a szabadságra kénytelen volna béklyót vetni, anélkül, hogy zsarnoki hatalommal kellene a nemzet életének folyásába beavatkozni.

Miért volna korszerűtlen és időszerűtlen a közel négy évszázad óta eleven hitvallás a Szent Korona tiszteletéről? „A Szent Korona szerencsés megőrzésért és megtartásáért imádkoztak és fohászkodtak Istenhez, aztán egy akarattal és szándékkal gondoskodtak arról, hogy e szent csillag, mely már hatszázal is több éve a keresztény hit világosságával együtt kelt föl, őseink szokása szerint saját otthonában találjon biztos és alkalmas lakást, a hazai falak között fényeskedjék nekünk mindörökké, el ne homályosítsa belső viszálly, külső ellenség, nehogy sugarai elzárattván, sötétségbe merüljön.”

HONFOGLALÁSUNK (folytatás a 12. oldalról)

nai hatalmas bolgár államot a magyarok két hada tönkre kellett verje. Magában a medencében a csekély ellenállást hamar megverték, a helybeli rokonokkal szövetségbe. Déli irányban a későbbiekben különféle bánságnak (macsó, ozorai stb.) nevezett védőgyepüket szervezték. Északon a Magyarországon az Ennsig építettek védőrendszerrel. Eközben az egyes seregek rendszeres hadműveletekkel felderítették Európát a tengerekig, miközben a kor két nagyhatalmát, Bizáncot és a Német Császárságot — néhány csatavesztés ellenére — minden háborúban megverték. Ellenségeink krónikáira való hivatkozással egyesek szeretik ezeket a hadjáratokat rabló kalandozásoknak minősíteni. A krónikákban viszont szó sincs arról, hogy a győztes magyarok rabszolgákat tereltek volna vagy társzereken vitték volna a rablott kincseket —, amint az akkoriban szokás volt. Rabszolgaság Magyarországon sohasem volt.

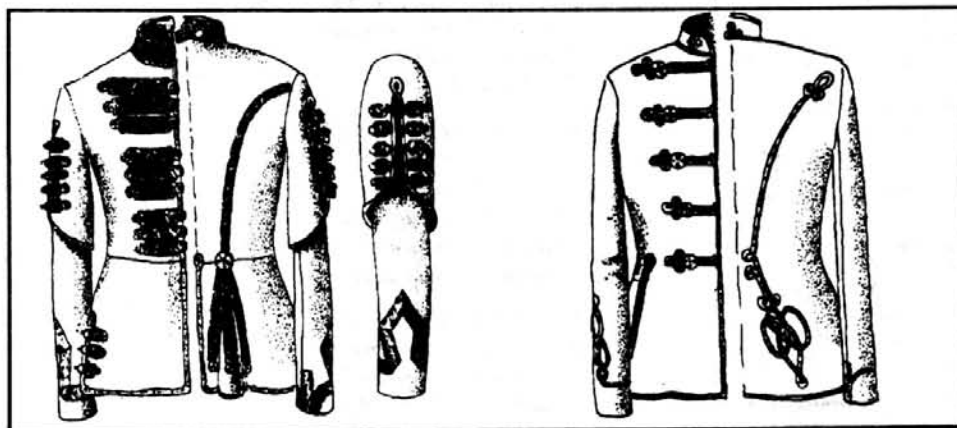
Ebben az időben a Kárpátoktól nyugatra nem volt jobb sereg a magyarnál. A magyar kard volt a nemzetközi szabvány — nyugatiak pánccélját is átvágták vele. A magyarok nyíla jóval messzebb hordott, mint a többieké nyugaton. A magyar ló volt a legjobb a világon. A ló akkor annyit jelentett, mint ma egy autó, egy tank és egy repülő együtt. Mindennek a háttérben kitűnő szervezethez, magas színvonalú ipari és mezőgazdasági kultúra, rendkívüli erkölcsi magasság állott. A magyar akkor még a becsület, a barátság és a bátorság népe, fegyelmezett, megbízható szövetséges és félelmetes, legyőzhetetlen ellenfél volt.

Első, Árpád-házi királyaink különleges képességgel, tiszta erkölccsel, vitéz papírályok voltak. Első (Szent) István királyunk bal kezén a hat ujj a koronázási paláston ma is jól látható. Tudott valamit minderről Sylvester pápa és Ottó császár is, mert valószínű, hogy ezért küldték a Szent Koronát, amely talán már akkor is a Kárpát-medence birtokát jelezte. Ennek az Istvánnak állítólag volt még egy neve, Vajk, ami törökül bajnokot jelent. Állítólag a későbbi keresztységben nyerte az István nevet, amit a németek elhínni, mert születésekor apja és anyja keresztény volt, tehát nemigen lehetett előbb egy másik neve. Aki tudja, hogy abban az időben a szimbólumoknak mily nagy jelentősége volt, az elgondolkozhat a következőkön. István görög szó, és koronázott-at jelent. Rovásírásunkban viszont, ha a két nevet összeradjuk, az István és a Vajk között az a különbség, hogy a Vajk-hoz ha hozzáadjuk, hogy Iste-n, akkor István-t kapunk. Megjegyzendő, hogy a rovásírás — szemben a latin betűs írással — kitűnően megfelel a magyar nyelv lelkületének, a rovásírás sokkal ügyesebb, mint a nehézkes latin betűs írás, amellyel ma minden európai nyelv csak tökéletesen tudja leírni magát. Egyébként mind a latin betűnek, mind a magyar rovásírás betűinek a suverén írás betűi lehetnek az ősei. A rovásírást és a rovásírással képezhető jelek nagy részét a magyarság minden magyar ismerhette.

Nem lehet kitalálás egyes történészek állítása, mely szerint komoly erők működtek az Árpád-ház kipusztításán. Alig több mint háromszáz évig adtak királyt a magyarnak. Udvarukban több kancellár is dolgozott, Európa leggazdagabb királyai voltak, mégis számos gyermekük csak az idegen népek krónikáiból értesülünk.

Nincs még egy család a történelemben, amely annyi szentet adott a római egyháznak, mint Árpádék. A magyar király apostoli király, a magyar Szent Korona Európa egyetlen szent koronája.

A magyarság Európa legrégebbi népeinek egyike, vérrokonai százmilliószám élnek a világban, nyelv-rokona minden ragozó nyelvet beszélő nép.

A koronaőrök díszatillája

GYERMEKEKNEK

Nagy Olga

5. Példaképünk: a hős!

Ezek után azt kérdezhetitek, megérdemli-e az az egyszerű Hamupipőke, kondásfiú, lenézett mostohalány, hogy végül is olyan becsületet vívjon ki magának?

A hamupipőkékről, az egyszerű kondásfiúról és a kitaszított mostohalányról az derül ki, hogy méltók is arra, hogy győzzenek, mert jószívűek, segítenek azokon, akik rászorulnak, nem mennek el érzéketlenül senki panaszra mellett. És kin segítenek? A rászorultakon, a látszólag náluknál is gyengébbeken. Gondoljátok el, milyen szép példát mutatnak ezek a hősök, hiszen az életben azt tapasztalhatjuk, hogy az emberek az erősek és hatalmasok kedvét keresik, a nyomorultakat pedig észre sem veszik. Ám a mese ennek az ellenkezőjét hirdeti: az irgalmasság, a mások megsegítése a hős legszebb erénye. Ezért aztán minden mesében a hős kiállja ezt a próbát. A törött szárnyú galambot meggyógyítja; a szárazra vetett halat visszadobja a vízbe; enni ad annak, aki kér, legyen az kisegér vagy szármalmas öregember, vagy akár egy kicsi hangya.

Mire akar ezzel tanítani a mese? Arra, hogy legszebb emberi tulajdonságunk a segítség, irgalmasság. Arra, hogy ne menjünk el közömbösen azok mellett, akik rászorultak. Ne hagyjunk senkit se cserben.

De nemcsak a jó szíve teszi számunkra példává a hőst, hanem az is, hogy felismeri: az életben nekünk is ki kell vennünk a részünket a küzdelemből, ami azért folyik, hogy ebben a világban minden szebb és jobb legyen. Elindul a kockázatos, életveszélyes útra, mikor megtudja, hogy a sárkány lelopta az égről a Napot, a Holdat és a csillagokat. Márpedig lehet-e a Nap nélkül élni, mely életünket beragyogja? És milyen lenne az égbolt, ha nem ragyognának a csillagok? Ha szelíd fényével a Hold nem világítana?

És akkor sem habozik, amikor azt tudja, hogy a sárkányok elvették az ország vizét. És nem habozik akkor sem, amikor megtudja, hogy a sárkányok lányokat raboltak el.

Mire akar minket a mese mindezzel tanítani? Arra, hogy a világban mindig pusztítottak nagy veszedelmek, de nem nyugodhatunk bele, ezek ellen harcolnunk kell. Még akkor is, ha úgy tűnik, nem lesz elég erőnk hozzá. A hős mindig bízik, és íme, mindig talál segítő társakra, akik a küzdelemben mellette lesznek.

Még mit tudunk erről a hősről? Azt, hogy szorgalmas. Hallottátok a kertészfiú esetét, aki olyan gyönyörű virágokat termesztett, hogy csodájára jártak? És a kocsislegény úgy tudta a király lovait megőrizni, gondozni, hogy ezért mindenki megbecsülte. Hallottátok a lusta meg a szorgalmas leány történetét? Milyen csúfosan jár a lusta, aki a gondozatlan sütőkemencét vagy a férges fát vagy a forrás vizét nem tisztította meg. Ám a kicsúfolt szorgalmas lány hallgat a fa, a kemence és a forrásvíz kérésére, s megtisztítja őket, amiért később számíthat ezek hálájára.

Mire tanít ezáltal a mese? Arra, hogy ne sajnáljunk semmilyen fáradságot, hogy amerre járunk, hasznosak legyünk, jó munkát végezzünk. Aki szépen és jól dolgozik, az megérdemli, hogy örvendjen mások munkája gyümölcsének, hiszen minden, ami az életet jelenti, a munkából jött létre.

A székelyudvarhelyi

ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ

gondozásában előkészületben:

BEKE SÁNDOR: MADÁRTEMETŐ (Versek)

NAGY IRÉN: MÉGIS (Versek)

A könyvek megrendelhetők postai utánvétellel
a következő címen:

Editura ERDÉLYI GONDOLAT Könyvkiadó
4150 Székelyudvarhely, Szabók u. 10/6

SZÉKELY ÚTKERESŐ
Irodalmi és művelődési folyóirat
Megjelenik kéthavonta

Főszerkesztő:
BEKE SÁNDOR

Szerkesztőség:
BALÁZSI DÉNES
CSOMORTÁNI MAGDOLNA
GYÖNGYÖSSY JÁNOS
KELEMEN KATALIN
KOZMA MÁRIA
PÁLL SZILÁRD
RÓTH ANDRÁS LAJOS
Állandó munkatársak:

Beregszász (Kárpátalja)
PENCKÓFER JÁNOS

Brassó
LENDVAY ÉVA

Budapest
BAKAY KORNÉL
BALÁZS GÉZA
DOMONKOS JÁNOS
GYÁRFÁS ENDRE
NAGY GÁSPÁR

Bukarest
BARABÁS ISTVÁN
CSEKE GÁBOR

Csikszentdomokos
NAGY IRÉN

Csikszereida
KARDALUS JÁNOS
SZÓCS JÁNOS

Gbelce (Csehszlovákia)
LISZKA JÓZSEF

Gyimesközélpók
TANKÓ GYULA

Halmaj (Magyarország)
CSEH KÁROLY

Kibéd
RÁDULY JÁNOS

Kolozsvár
BALOGH EDGÁR
BENKŐ ANDRÁS
CSEKE PÉTER
EGYED ÁKOS
FERENCZI ISTVÁN
FODOR SÁNDOR

IMREH ISTVÁN
NAGY OLGA
TÓKÉS ISTVÁN

Margitta
PAPP ATTILA
Marosvásárhely
KOVÁCS ANDRÁS FERENC
TÖRÖK LÁSZLÓ

Miskolc
HAJDU GÁBOR
HORPÁCSI SÁNDOR

Nagyvárad
FÁBIÁN IMRE
GITTAI ISTVÁN
JAKOBOVITS MIKLÓS

Sepsiszentgyörgy
MESZELY JÓZSEF
VERESS DÁNIEL
ZSIGMOND GYÓZÓ

Székelykeresztúr
FEKETE JÁNOS
GÁLFALVIS SÁNDOR

Székelyudvarhely
FERENCZI GÉZA
HUBBES ÉVA
KOMORÓCZY GYÖRGY
KOVÁCS SÁNDOR
LÓRINCZ GYÖRGY
LÓRINCZ JÓZSEF
SZABÓ BARNA
VOFKORI GYÖRGY
VOFKORI LÁSZLÓ

Zürich (Svájc)
CSIHÁK GYÖRGY

Kiadja az **ERDÉLYI GONDOLAT** Lap- és Könyvkiadó Kft.
Felelős kiadó: **BEKE SÁNDOR**

A szerkesztőség címe: **4150 Székelyudvarhely Szabók u. 10/6, RO**
Levél cím: **4150 Székelyudvarhely, Postafiók 40, RO.**

Anyagi támogatásukat a következő folyószámlára tehetik:
40.72.2.02.1.91. (lej), 47.21.8.10.00.99.0 (DM)

Kereskedelmi Bank Székelyudvarhely

Folyóiratunk kapható a könyvesboltokban.

Megrendelhető a szerkesztőség címen vagy a következő címen:
KÖNYVET POSTÁN 4100 Csikszereida, Petőfi u. 10. sz.

Harghita megye, RO

Megjelent a székelyudvarhelyi

CÉRNA Rt., COMAL HOMORÓD Rt. és IKOS CONF Kft.
anyagi támogatásával

Számunk melléklete:

SZÉKELY ÚTKERESŐ 1993-AS FALNAPTÁR

Szedi és nyomja a székelyudvarhelyi

INFOPRESS Rt.

HONFOGLALÁSUNK

Egy nép őstörténete valahol a mondák ködében kezdődik, mi tudatának kialakulásával folytatódik, és tartós állami életre való berendezkedésével zárul. Egy népesség rokonai a vérrokonok, őshazája ott van, ahol az államalkotó, vezető nép mi tudata kialakult.

Egy férfinak nem rokona a felesége, se a feleség rokonai, de rokona a feleségével közös gyerek és az őleszármazottai. Az embertan így tartja nyilván. Így emberek nem rokona az, aki az övével azonos vagy rokon nyelvet beszél, legfeljebb nyelvrokon. Ilyenfajta rokonság létrejöhet a társadalmi és a kulturális kapcsolatok számos vonatkozásában. Így lehetnek útmutatók, de nem a rokonság bizonyítékai a nyelvi, a néprajzi, a művészeti és más egyéb ismertető jelek. Egy nép esetében azonban tudomásul kell venni, hogy főbb testi alkata mellett, szellemi és anyagi kultúrája is meghatározza. Viszont nyelvet cserélhet, sőt kultúráját is változtathatja, ezért a legstabilabbnak egy nép biológiai adottságai mutatkoznak.

Az a népesség, amely máig a Kárpát-medencében él és magát magyarnak nevezi, felerészben törökös megjelenésű (turáni, pamíri, előázsiai), erősen ragozó nyelvet beszél, eredeti és sajátos zenei anyanyelve van.

A magyar, közel félmillió néptömegével, Álmós, majd Árpád vezetésével, Krisztus születése után mintegy kilencszáz esztendővel érkezett a Kárpát-medencébe. Itt véglegesen letelepedett, és azon a területen, amelyen Európa államai ma állnak, közülük elsőként szervezett egységes, majd keresztény államot.

Nem tudni, hogy a honfoglalók milyen tudattal érkeztek a Kárpát-medencébe, de a morvákat ellenségetként kezelték. A medence peremén húzódó nagy morva birodalom szláv lakóinak száma maximum harmincezer lehetett. A honfoglalókhöz a medencében csatlakozott pannon-szabár, hun, avar és székely népesség létszáma a honfoglalókkal együtt egymillió lehetett. Az itt megadott szláv és magyar adatok jól becsülhetők a későbbi népszámlálások, illetve adóösszeírások adatai alapján.

A magyar őstörténet kutatói alapvetően mindenkor két fő úton jártak. Nagyon helyesen, mert a magyar őstörténet legalább kettő, de inkább több szálból szövődik.

Az egyik út a Kárpát-medencébe vezet visszafelé. Az embertan megállapítása — nemzetközi szinten —, hogy a Kárpát-medencében a mai napig sokezer éves etnikai folyamatosság bizonyítható. A népesség alapvetően törökös jellegű. Ezt a csoportvizsgálatok igazolják.

A medencében ma élő népességet felerészben sorolják a törökös típusba, mégpedig a svábok és a szlávok csoportjában is. Pontosan ez az arány jellemző a honfoglaláskori leletekre is, noha ott néha gondot okoz a honfoglalók elkülönítése a helybeliektől. Tehát az a dunavölgyi földműves lakosság, amely Róma élelmészét is biztosította, szintén felerészben törökös megjelenésű volt. Ezen népesség nyelvéről egyetlen szó tanúskodik, amely egy római írásban maradt fenn Kr. u. 359-ből (Amianus Marcellus római tábornok történetírő „Rerum Gestarum” c. művének XIX. könyvében a 11. fejezet 10. szakaszában). Ez a szó: marha. Tanulmányok sora igazolja a szó jelentőségét egy nyelvben, és próbálja az akkor beszélt nyelvet magyarnak igazolni. Az ismert nyelvek közül a marha szó állítólag csak a mi nyelvünkben fordul elő, egyesek szerint ősráni eredetű.

A magyar nyelv ragozó (agglutináló), sőt erősen ragozó. Nyelvrokonaink tehát mindazok, akik ragozó nyelvet beszélnek. Az egyik nyelvcsoporthoz a rendszer szerint nyelvünk a finnugor nyelvcsalád ugor ágán helyezkedik el. Egy hasonló elv szerint nyelvünket az urál-altaji nyelvek családjába sorol-

ják. Természetesen van más csoportosítási rendszer is. A magyar nyelvet, mind szerkezetét, mind szóképzését, mind pedig kifejezőkészségét tekintve a világ egyik legrégebbi és leggazdagabb nyelvének tekinthetjük. Nyelvünk — mint a többi törökös nyelv is — rendkívül konzervatív, tehát hosszú időn keresztül állandó. Sajnos, kifejezetten a magyar néphez kötött, írott, igazán régi nyelvemlékünk nincs — vonatkozik ez a megállapítás a rovásírásos emlékekre is —, mert elpusztult vagy nem tudunk róla. A tihanyi apátság alapítólevelében fennmaradt szöveg, a Halotti beszéd, az Ómagyar Mária-siralom, de Tinódi és Balassi költészete is olyan nyelvezet, illetve költészet, amelynek kifejlődéséhez évezredek kellenek, de a mai magyar sajtójaként érte négy-, öt-, sőt hétszáz év távlatából. Angolok, németek az ilyen régi nyelvemlékük lefordításához szótárt használnak. Az elmúlt négyszáz év alatt nyelvünk semmit nem változott. Ezért nem csodálkozunk azon, hogy idegen népek nyelvészeinek jutnak eszébe, amikor nyelvünket tanulmányozzák, János evangéliumának első szavai: „Kezdetben volt a szó.” Jakob Grimm, a modern nyelvtudomány atyja szerint nyelvünk oly tökéletes, mintha szerkesztették volna.

A magyar azon aránylag kevés népek egyike, amelynek sajátos zenei anyanyelve van, amelyre jellemző az ötfokúság, a párhuzamos szerkezet, az erősödő dallam és a hangsúlytalan végződés. Ez a zenei anyanyelv is rendkívül ősi. A világ eddigi egyetlen működő, eredeti hangszere, amelyet Sumerban tártak fel, Bartók ötfokú akusztikus skáláját adja vissza.

Torma Zsófia marosvölgyi ásatainak eredményeit Trója kiásója, Schliemann igazolta a helyszínen, mint a trójai civilizációval azonosat. A nemrégiben ugyanott talált három tatárakai táblát pedig román és szovjet tudósok minősítették helybelinek, amelyen sumer írást és az írással kifejezve sumer műveltséget feltételeznek. A három tábla legalább annyi idős, mint a legrégebbi sumer lelet Mezopotámiában.

A Maros, az Olt és a Duna mentén kétezer évvel ezelőtt kőfárral körülvett városok emeletes és központi fűtéses házaiban éltek emberek. A bronzkor a Kárpát-medencében jóval előbb kezdődött, mint a Föld más részein, fejlett növénytermelés jellemezte. Kulturális hatása messze nyugatra és északra kimutatható. A kerek kocsirol készült legelső szobrot is itt találták.

A Vértesszőlőssön föltárt emberi maradvány az Európában ma élő ember egyik legrégebbi emléke, legalább háromszázharmincezer éves. Ezzel a maradvánnyal még tévedésből sem szabad mai embertípust hasonlítani. Arra azonban az itt említett néhány adat meggyőző bizonyíték, hogy a Kárpát-medence a mai ember életének kezdete óta, szinte folyamatosan lakott terület kellett legyen. Azt viszont jól tudjuk, hogy Isten áldotta jó termőföldje van.

A Kárpát-medence birtokáért mindenkor keményen harcoltak a török típusú népek — és ez adja a

magyar őstörténet kutatásának másik fő területét, irányát.

Az antropológusok tudni vélik, hogy a medence folyamatosan vett fel népességet a Mediterraneum irányából. Az viszont kétségtelen, hogy a mai Berlinől Vlagyivosztozkig húzódó síkság népei szakadatlanul jártak ki és be, egészen a legutóbbi időkig. A szittyák, a hunok és az avarok itt rendezték be egyik központjukat, ide törekedtek a kunok, a tatárok és az oszmán törökök is. És ezt a hazát foglalták el, atyáik örökeként Árpád hadai. A Tarih-i Üngürüs tanúsága szerint az itt élő népek ugyanazt a nyelvet beszélték, mint Árpádék, hiszen a magyarok (üngürüsök) előtte már kétszer is bejöttek ide, először még valamikor a mondai ősidőkben.

A Kárpát-medencenek valami ezoterikus jelentősége is kell legyen ezen népek tudatában, tehát nemcsak természeti szépsége, értéke vagy geopolitikai jelentősége vonzotta ide őket. Az asztrológusok szerint itt kereszteszöndnek a Föld null koordinátái, az okkult tudományoknál foglalkozók pedig mindig rámutattak arra a tényre, hogy a Kárpát-medencéből mily nagy számban jönnek különleges képességű emberek. Gondoljuk csak meg, hogy milyen mélységet őriznek a magyar művészeti, zenei, ballada, mese, fafaragó, építészeti és más egyéb tudományok.

A honfoglalás előzményei jórészt tisztázatlanok. Arról az időről a magyar szempontból jószerével feldolgozatlan arab és perzsa kútfőkből tudunk a legtöbbet. Egyes kutatók arról tudósítanak, hogy vannak még őrmény és grúz krónikai utalások is. Az ismert szövegek magyarnak neveznek, hatalmasnak, gazdagnak, szépnek, katonailag rendkívül erősnek írnak le minket. És úgy nézünk ki, mint a törökök. De nem azt írják, hogy törökök vagyunk. Ezt csak a bizánciak, majd később a nyugatiták írják, akik szittyáknak, hunoknak, avaroknak is és még valami szavartüaszfalú-nak mondanak minket. Feltűnik az ugor, az onogur és más név is. Annyi bizonyos, hogy a magyarság ebben a törökös földrajzi, etnikai és nyelvi világban szerveződött. Népanyagunkban a finnugor 1-2 százalék.

A krónikák szerint egy ideig a kazár birodalom nyugati határán éltünk, és a kazárok vezetője javasolta, hogy emeljünk valakit pajzsra, hogy vezérünk legyen. Ez a vezér Álmós, majd fia, Árpád lett. Ezt követően a magyarok vezérei vérszerződést kötöttek, melyet leginkább Anonymus krónikájából ismerünk. Ez a Vérszerződés az alapja a Corpus Juris Hungarici-nek, a magyar történelmi alkotmányának, amely közjogi értelemben a mai napig érvényes.

A magyarok egy része járhatott valamikor Baskíria területén, az Urál hegység lábánál, ahová egyesek egy finnugor őshazát is helyeznek, továbbá a Kaukázus északi előterében és a Don környékén, amit talán Etelköznek neveztek. Jártak Kijev körül, mert Árpád — aki akkor éppen özvegy volt — feleségül vette az ottani viking uralkodó leányát. Ebből a házasságból született Zolta, akinek ágán nőttek a Ház későbbi uralkodói 1301-ig.

Árpád és népének honfoglalása a magyar történelem legnagyobb haditette. Erdemes a térképen megnézni, hogy a mintegy félmilliónyi népesség, a talán tízszer annyi állatállománnyal, mekkora és milyen utat tett meg, mégpedig kifejezetten azzal a céllal, hogy birtokba vegye a Kárpát-medencét. Eközben a szárnyakat biztosítani kellett északon a vikingek által szervezett szlávok és délen Bizánc ellenében. A hátunkban lévő törökös népek egy része akkor éppen ellenségesen viselkedett velünk szemben. A dél-du-

Csihák György,
a Zürichi Magyar Történelmi
Egyesület elnöke
(folytatás a 10. oldalon)